

FRONT-LINE

Milan Jesih

Soneti

Založba Wieser, Celovec 1989

Vsem doslej izrečenim hvalam nove, šeste zbirke Milana Jesiha *Soneti* lahko pritrdim. To je zbirka izredno žive poezije in živost v njej pomeni sposobnost učinkovanja na bralca, da ga prevzame estetskost podob, razbremenita ironija in deziluzionizem, meditativno ponotranji refleksija. Živost v njej pomeni tudi tiste oblikovno-vsebinske znake, s katerimi povezuje tradicionalno in moderno, in sicer na način, ki ustreza opisom postmodernistične literature, predvsem pa umetniški občutljivosti časa.

V skladu s tem je Jesihovih triindevetdeset sonetov oblikovno tradicionalnih, se pravi prepoznavnih ne le po razvrščenosti verzov v kvartetno-tercetno dvojnost (kot pri Debeljaku in Tauferju), ampak tudi po natančnejših določilih »kroja«; ta so: enajst-desetzložnost verzov, ritmična (predvsem jambaska) urejenost in z zvočnostjo rime zaznamovana oblikovanost. »Pravi« sonet je spet tu, z njim pa tudi razvidna kompozicija, pogosto dvodelna s poudarjenimi zaključnimi sklepi pesmi. To pomeni, da je nekdanjo modernistično neurejenost pesniških motivov, utemeljeno z izgubljanjem občutka za hierarhijo vrednot in odnosov človeka do sveta ter hkratno navdušenostjo nad novo pomenljivostjo drobnega dogajanja, zamenjala bolj tradicionalna omejenost in pripovedna predstavitev motivov. In spet bi lahko poskušali dokazati, kaj je bilo prej, kokoš ali jajce; odločitev za sonetno obliko ali potreba po izčiščenju tematike. Ta je namreč v *Sonetih* presenetljivo razpoznavna.

Sicer pa, zakaj ne? Jesihova poezija ne potrebuje strokovnjakov, ki bi jo pojasnjevali. Avtor je sam strokovnjak, ki ve, da upesnjuje »večne teme: o letnih časih, rožicah, o Njej (za krmo barke postlje stresal seme), o smrti in minljivosti«, kot pravi v eni zadnjih pesmi v zbirki. Poleg samoironije pa sporoča tudi izkušnjo, ki jo kot vsestranski literat, pesnik, dramatik in prevajalec vsekakor dodobra pozna, da »ne sredstvo, pesem mu je sama cilj«. Sploh so sklepne pesmi v zbirki posvečene razmišljanju o ustvarjanju, tudi zadnja, v celoti postavljena v oklepaj,

kot samo opomba v primerjavi s tisto pesmijo, ki mu predstavlja ideal in pomeni »Obenem Luč, Lepoto in Resnico«. V tej pesmi, v nasprotju z večino ostalih, ni nobene ironične demontaže, ki bi kakorkoli premotila vero. S to pa Jesih posega prek postmodernizma, razumljenega na način, kakršnega je omogočal Ecov roman *Ime rože*, in sicer kot redukcijo literature na jezikovni znak kot zgolj označevalec. V verzu »saj roža je bila v imenu rože« je čutiti polemiko zoper tako omejevanje literature in s tem željo po avtentični poeziji, ki lahko zagotavlja pristnost celo tako iztrošenim besedam, kot je srce: »celo srce v rečenosti srca«. Mogoče se zdi, da sta ta ideal in ugotovitev, izrečena nekaj pesmi pred to, da je ustvarjalec pravzaprav častilec in preizkuševalec lastne ustvarjalnosti, da je pesem cilj in ne sredstvo, neskladna. Upoštevati pa je treba, da gre samo za v sanjah razkrit ideal in da je »buden« pesnik vendarle predvsem prizadeven delavec: »grizljaj sem svinčnik ves preljubi dan in silil se z eno samo vrstico«, ki mu lahko »rata« ali ne. Jesihu najpogosteje uspe prepričati bralca (da obenem zazna Luč, Lepoto in Resnico ali vsaj posamezne kvalitete) z novo »tradicionalno« poezijo.

Zbirka pomeni novo stopnjo v Jesihovem pesništvu in na nov način vključuje tudi nekatere »že videne« značilnosti tega pesništva. Že ob zbirkah *Kobalt* (1976) in *Volfram* (1980) je mogoče govoriti o na videz tradicionalni tipični izpovedi in čustvovanju romantičnega subjekta v konkretni razpoloženski situaciji, kot v svoji antologiji sodobnega slovenskega pesništva ugotavlja Janko Kos, ki seveda ob tem ne spregleda Jesihovih parodičnih, ironičnih in komičnih tonov. V taki kombinaciji vidi »duhovno-estetsko dvoumnost«. Vse to – vključno z občasno uporabo pogovornega jezika in izrazja – pa bi sodilo tudi v opis *Sonetov*. Prav tako je že v prejšnjih zbirkah mogoče ugotoviti vrsto literarnih odnosnic, ki bralca spomnijo na Prešernovo poezijo; to še veliko bolj izrazito, kar z lastnimi opombami v zbirki, s katerimi pojasnjuje izvor citatov, ki kažejo na široko, domače in tuje referenčno ozadje, nadaljuje tudi v *Sonetih*. V njih je mogoče opaziti tudi izkušnjo prejšnje zbirke *Usta*, vsaj sposobnost osredotočenja na detajl, ki je bil v *Ustih* seveda že kar cela pesem, v *Sonetih* pa le njen del. Tudi s tem si pomaga pri že omenjenem izčiščevanju motivike. Pravzaprav pomeni izčiščevanje tisto takoj opazno lastnost teh pesmi: niso ne hermetične ne populistične. Na smiselni, s celotno zgradbo pesmi utemeljen način so vanje vključene pripovedi in opisi dogodkov, mimetična konkretnost, ki pa ima različne vloge; lahko je to spominska slika, a včasih tudi slika potvorjenega, prirojenega spomina in s tem enaka kakršnikoli drugi iluziji, lahko pa je prav deziluzivna streznitev, zgovorno dejstvo o resnici. Pripisovanje take ali drugačne vloge opravi v pesmi lirski subjekt sam, ki se zaveda svoje interpretativne vloge. Ali pravilneje: te vloge se zaveda avtor, saj kategorijo lirskega subjekta ironizira, ko v enem od sonetov pravi: »Večerjo najbrž je preveč zalil lirski subjekt, pa je zadremal v travi.« Ta kategorija postane vprašljiva prav v taki poeziji, kjer je

vsebina podana logično urejeno, tako glede pripovedno-opisne, mimične predstavitve sveta kot glede njene refleksije in miselne ureditve. To seveda velja za Jesihove sonete, v katerih sta mimezis in refleksija ločeni, a vendar med seboj soodvisni in povezani tudi z ritmično zvočnostjo sonetne oblike. Nista pa prežeti na način absolutne metaforike ali simbola. Vloga metafore kot sredstva za asociiranje pomena, ki bi ga bralec poljubno polnil, je zmanjšana na le eno od estetskih sredstev. Bralcu Jesih ne dopušča več tolikšne interpretativne svobode, kljub temu pa srečanje z »nujnostjo« Jesihove poezije ni povsem populistično enoznačno. Srečamo se namreč z notranje napeto poezijo, ki kljub pogostemu končnemu sklepu pušča predvsem občutek problematičnosti. To velja za vse njegove »večne« teme, izvirajoče iz spoznanj časnosti in minljivosti, tudi kadar gre za človeka in naravo, lepoto in banalnost, iluzijo, v kateri je na prvo mesto postavljena ljubezen do ženske, pogosto tipizirane »praljubice«, in iluzijo, vezano na kmečko, krščansko-patriarharno družino ali deziluzivno tujost sveta in trpke motive popivanja. Stalno je nihanje med nezdržljivimi nasprotji, ki ga Jesih dosega tudi z dvojnostjo estetskega knjižnega in grobstvo pogovornega jezika ter z zavezanostjo literarnemu kodu, poudarjenem že z izbiro sonetne oblike, a tudi z vrsto literarnih referenc na eni strani ter z zavestjo o nevarosti zbanalizirane recepcije, vajene šund besedil na drugi strani. Ta nevarnost preti literaturi, kakršna je Jesihova, ki svoje intelektualne vsebine sporoča s čustveno prežetostjo, ki jo pretirana umetniška obrt lahko preoblikuje v patos, premajhna in klišejska pa v šund. In tudi, ko Jesih želi nad vznemirljivostjo »večnih« vprašanj zamahniti z roko, ga spodkoplje zavest, da so ta vsaj »zanesljivi predmet nostalgije«, kot sporoča v eni od pesmi. In prav taka poezija *Sonetov* je; nostalgična, ker je njen osnovni namen – razberljiv iz stalnih dvojnosti in protislovij kot edinega načina njihove povezave – določiti vsaj gotovost izgube, določiti manjkajoče v preteklem in sedanjem ali pa ga vsaj kot hrepenenje pomakniti v prihodnost.

Vita Žerjal